दर्शनऽउक्ते दर्शनस्वरूपकथनपूर्वकमस्य दर्शनत्वमाक्षिपति ·

अन्यार्थं दर्शनं न पुनर्ग्रहणात् ॥ ६ ॥ अन्यार्थं सत् दर्शनं भवति · तद्धि दर्शनं कथ्यते यदन्यविधिपरं सत् प्रसङ्गादन्यमर्थं ज्ञापयति · यथा तस्यै प्रयाजेषु तायमानेषु ब्राह्मणो वीणागायी दक्षिणत इत्यादि गाथा गायतीत्यन्तं (१३. ४. २. ८.) वाक्यं गाथागानविधिपरं सदस्यामिष्टौ प्रयाजान्सिद्धान्दर्शयति ॥ यदि सोमं न विन्देदितीदं तु तादृशं दर्शनं न भवति · कुतः · पुनर्ग्रहणात् सोमाभावे सति पुनर्द्रव्यान्तरस्य पूतीकलक्षणस्याप्राप्तस्य ग्रहणात् विधानात् । तथा हि यदि सोमं न विन्देत्पूतीकानभिषुणुयादिति किमयं सोमाभावे द्रव्यान्तरविधिः सोमाभावे पूतीकैर्यागं साधयेदिति सोमजातिवत्पूतीकजातिर्यागसाधनपरिच्छेदकत्वेन [1] विधीयते · उत प्रतिनिधिनियमः सोमाभावे सुसदृशेष्वीषत्सदृशेष्वपि [2] प्राप्तेषु पूतीका नियम्यन्ते · यदा चैवम् तदा द्रव्यान्तरेण परिसमाप्तिर्दर्शनं भवति । अधुना त्वेतदाक्षिपति · अत्र सोमेन यजेतेति सोम उत्पत्तिशिष्टः अतः सोमानुरक्तस्यैव करणत्वात्तदसम्भवे करणत्वमेव हीयेतेति न प्रतिनिध्यपेक्षा कुतस्तन्नियमार्थता विधेः · दर्शपूर्णमासयोस्तु व्रीहीणामनुत्पत्तिशिष्टत्वान्नीवारैः कर्मस्वरूपस्य भेदो न भवति तेन तत्र प्रतिनिधिर्युज्यते । किं च नियमार्थो विधिरित्येतदप्ययुक्तम् · न हि सोमस्य [सु]सदृशे द्रव्यान्तरे सतीषत्सदृशः पूतीकः पक्षेऽपि प्राप्तः · सुसदृशे हि बहवः श्रुतद्रव्यावयवाः संगृह्यन्ते अल्पास्त्वीषत्सदृशे · न च भूयोऽनुग्रहे सम्भवत्यल्पानुग्रहो युक्तः । तस्मादत्यन्तप्राप्त्यभावे विधीयमानाः पूतीका न नियमार्था भवन्तीति · तस्मात्सोमाभावे अप्राप्तानां पूतीकानां यागसाधनत्वेन विधिरिति साधूक्तम् न पुनर्ग्रहणादिति । अथ सिद्धान्तमाह ·

अन्यार्थं पुनर्ग्रहणम् ॥ ७ ॥ पूतीकानभिषुणुयादित्येतत्पुनर्ग्रहणमिवान्यार्थम् पूतीकरूपप्रतिनिधिनियमार्थमित्यर्थः न तु [3] अप्राप्तानां पूतीकानां विधानार्थम् । विचारस्यैतत्प्रयोजनम् प्रतिनिधिनियमपक्षे पूतीकविनाशे सोमसदृशस्योपादानम् द्रव्यान्तरविधाने तु पूतीकसदृशमुपादेयमिति । कथमन्यार्थमिति

---

१) ? °त्पूतीकजातिर्याग° २. The Çâstradîpikâ at Jaim. ६. ३. २१. reads किमयमभावे विधिः°° °वत्पूतीकजातियाग°. २) °वे तुसद २. ३) न नु २.